

Miðvikudaginn 27. maí 1970.

Nr. 17/1970. Magni h/f

(Guðmundur Yngvi Sigurðsson hrl.)

gegn

Landsbanka Íslands

(Stefán Pétursson hrl.).

Dóminn skipuðu hinir reglulegu dómara Hæstaréttar.

Aðalskuldabréf. Umsýsla. Veðréttur.

Dómur Hæstaréttar.

Áfrýjandi hefur skotið máli þessu til Hæstaréttar með stefnu 23. janúar 1970. Krefst hann sýknu af kröfum stefnda og málskostnaðar úr hendi hans í héraði og fyrir Hæstarétti.

Stefndi krefst staðfestingar héraðsdóms og málskostnaðar fyrir Hæstarétti.

Með skírskotun til forsendna hins áfrýjaða dóms ber að staðfesta hann.

Rétt þykir, að áfrýjandi greiði stefnda kr. 10.000.00 í málskostnað fyrir Hæstarétti.

Dómsorð:

Hinn áfrýjaði dómur á að vera óraskaður.

Áfrýjandi, Magni h/f, greiði stefnda, Landsbanka Íslands, málskostnað fyrir Hæstarétti, kr. 10.000.00.

Dóminum ber að fullnægja að viðlagðri aðför að lögum.

Dómur bæjarþings Reykjavíkur 17. nóvember 1969.

Mál þetta, sem tekið var til dóms 4. þ. m., hefur Landsbanki Íslands höfðað fyrir bæjarþinginu með stefnu, birtri 30. september 1966, gegn Birni Línadal, Bröttuhlíð 20, Hveragerði, persónulega og f. h. Magna h/f til greiðslu á kr. 5.810.00 með 8% ársvöxtum frá 30. september 1966 til greiðsludags. Þá er og krafist staðfestingar á veðrétti stefnanda fyrir útdráttarkostnaði.

Enn fremur krefst stefnandi málskostnaðar.

Undir rekstri málsins hefur stefnandi fallið frá kröfum á hendur stefnda Birni Líndal persónulega. Er málssókninni nú eingöngu beint gegn stefnda Magna h/f.

Stefndi Magni h/f krefst sýknu af öllum kröfum stefnanda og að stefnanda verði dæmt að greiða honum málskostnað að mati dómsins.

Málsatvik eru þessi:

Með kaupsamningi, dagsettum 25. apríl 1963, urðu eigandskipti að hlutabréfum stefnda. Seljandi var Jóhann Karlsson o. fl., en kaupandi Árni Ásbjarnarson o. fl. Verðið var ákveðið kr. 2.100.000.00, sem skyldi greiðast þannig:

„a. Greiðir við undirskrift samnings þessa	kr.	300.000.00
b. Tekur að sér áhvílandi veðskuld	—	68.150.00
c. Gefur út skuldabréf fyrir eftirstöðvum, tryggt með 1. veðrétti í öllu hinu selda nema 2. veðrétti í fasteigninni við Barmahlíð, næst á eftir kr. 68.150.00, sem hvílir á 1. veðrétti. Uppfærsluréttur fylgir. Bréfið greiðist á þriggja mánaða fresti með jöfnum afborgunum, þannig að öll fjárhæð þess greiðist á 15 árum. Fyrsti gjalddagi er 1. ágúst n. k. Vextir af bréfi þessu skulu vera 8% — átta af hundraði — í ársvexti. Greiðast þeir eftir á um leið og afborganir, í fyrsta skipti 1. ágúst n. k. og reiknast þá frá 1. maí 1963 ..	—	1.731.850.00

Samtals kr. 2.100.000.00“.

Ákveðið var í kaupsamningnum, að kaupandi fengi afnot hins selda 1. maí 1963. Skuldakröfur á hendur stefnda, stofnaðar fyrir 1. maí 1963, voru kaupanda óviðkomandi, þar með talin opinber gjöld. Gengið var frá afsali tæpu ári síðar, og þá fór fram upp-
gjör, bæði vegna kaupanna og fyrri viðskipta kaupanda og seljanda. Breyttist fjárhæð veðskuldabréfsins til lækunar, eða í kr. 1.643.100.00, og var eitt aðalveðskuldabréf útbúið með þeirri fjárhæð. Ljósmynd af aðalskuldabréfi þessu liggur frammi í málinu. Í aðalskuldabréfinu segir m. a.:

„Hlutafélagið Magni, Reykjavík, gjörir kunnugt, að það er skuldugt orðið eigendum hlutdeildarskuldabréfa, sem byggjast á aðalskuldabréfi þessu, um kr. 1.643.100.00.

Eru hlutdeildarbréfin 60 að tölu, tölusett nr. 1—60, hvert að upphæð kr. 27.385.00.

Höfuðstól lánsins skuldbindur félagið sig til að endurgreiða á 15 árum gjalddagar eru 4 árlega, hinn 1. febrúar, 1. maí, 1. ágúst og 1. nóvember. Í fyrsta skipti 1. maí 1964, þannig að þann dag greiðir félagið þeim, sem samkvæmt því, er síðar segir, á hverjum tíma er umboðsmaður lánveitenda, kr. 27.385.00 til innlausnar tilsvarendi nafnverðsupphæðar í hlutdeildarskuldabréfum og auk þess upphæð, sem svarar til 8% ársvaxta af ógreiddum hlutdeildarskuldabréfum á hverjum tíma, sem vexti ber að greiða af.

Mánuði fyrir hvern gjalddaga skal ákveðið með útdrætti, sem notarius publicus í Reykjavík framkvæmir, hvaða hlutdeildarskuldabréf skuli greiða af inneign okkar á næsta gjalddaga, og skal það nú þegar auglýst í Lögbirtingablaðinu.

.....
Til tryggingar skilvísri og skaðlausri greiðslu höfuðstóls og vaxta svo og alls innheimtukostnaðar, allt samkvæmt reikningi umboðsmanns lánveitenda, veðsetur félagið eftirfarandi eignir.

.....
Verði vanskil á greiðslu afborgana og vaxta ofangreindrar skuldar, þá er hún öll í gjalddaga fallin án fyrirvara.

Þegar skuldin er í gjalddaga fallin, getur veðhafi ávallt látið taka hinar veðsettu fasteignir fjárnámi án undangengins dóms eða sáttar skv. 15. gr. laga nr. 29/1885 eða selja þær á opinberu uppboði án dóms, sátta eða aðfarar skv. 1. gr. laga nr. 57/1949.

Landsbanki Íslands í Reykjavík eða sá, sem hann setur í sinn stað, skal vera umboðsmaður skuldareiganda, og hefur hann óskorað vald og umboð til þess að koma fram í hvívetna fyrir þeirra hönd sem skuldareigandi samkvæmt veðskuldabréfi þessu og getur þar á meðal innheimt afborganir eða allan höfuðstólinn og vexti ásamt öllum kostnaði með eða án lögsóknar og með fullu gildi kvittað veðskuldabréf þetta til aflýsingar. Skal allt, sem hann gerir eða gera lætur í þessu efni, hafa fullt gildi fyrir lánveitendur, og er skylt að hlýta því í alla staði, svo sem lánveitendur hefðu gjört það sjálfir.

.....
Veðskuldabréf þetta skal geymt í Landsbanka Íslands í Reykjavík eða hjá síðari umboðsmönnum lánveitenda.

Rísi mál út af veðskuldabréfi þessu, skal það rekið fyrir bæjar-

þingi Reykjavíkur eftir 17. kafla einkamálalaganna nr. 85/1936, og ber veðsala að greiða málskostnað við slíka málssókn að skaðlausu“.

Aðalskuldabréfið og sérskuldabréfin eru öll undirrituð af þrem stjórnarmönnum Magna h/f.

Stefnandi, sem kveðst vera lögformlegur umboðsmaður skuldareiganda samkvæmt áðurgreindum skýlausum ákvæðum aðalskuldabréfsins, krefur stefnda í máli þessu um þóknun fyrir að sjá um útdrátt hlutdeildarskuldabréfanna, auglýsingu í Lögbirtingablaðinu, þóknun fyrir að innheimta vexti og afborgun á gjalddaga og þóknun fyrir að innleysa vaxtamiða og útdregin hlutdeildarskuldabréf.

Stefndi hefur eigi viljað greiða stefnanda kostnað þennan, og hefur stefnandi því höfðað mál þetta.

Lögmaður stefnda, Guðmundur Ingvi Sigurðsson, hefur í greinargerð sinni, dskj. nr. 5, skýrt svo frá, að seljendur hafi fengið þá hugmynd, þegar uppgjör fór fram, að þeim væri hentugra að fá útgefið aðalskuldabréf ásamt hlutdeildarskuldabréfum og hafi þeir farið fram á slíkt. Hafi það verið samþykkt af hálfu kaupenda, en með því skilyrði, að slíkt hefði ekki aukakostnað í för með sér, hvorki um útgáfu né innheimtu. Hafi seljandi samþykkt það. Vitni að þessu hafi verið auk ofangreinds lögmanns hæstaréttarlögmennirnir Árni Guðjónsson og Ólafur Þorgrímsson. Kaupsamningur hafi gert ráð fyrir einu bréfi, er kaupandi gæfi út, og að hann þyrfti ekki að greiða af því annað en afborganir og vexti, svo sem venja standi til. Sá skilningur hafi líka verið lagður í orðið innheimtukostnaður, að veðsetningin næði til slíks kostnaðar, ef ekki yrði staðið í skilum með greiðslu afborgana og vaxta.

Björn Línal, forstjóri stefnda, hefur hér fyrir dómi skýrt svo frá, að hann hafi verið einn af aðalkaupendum hlutabréfanna. Kveðst hann hafa tekið þátt í samningum viðvíkjandi kaupunum, og hann kveðst meðal annars hafa verið á fundi, þegar þess var óskað af hálfu seljenda, að breytt væri um skuldabréf. Kveður Björn rétt frá greint um málavexti í ofangreindri greinargerð. Segir hann, að skýrt hafi verið tekið fram af hálfu kaupenda, að breyting á veðskuldabréfi yrði því aðeins samþykkt, að hún hefði ekki í för með sér aukinn kostnað fyrir kaupendur. Kveðst Björn hafa litið svo á, að seljendur hafi samþykkt ofangreind skilyrði, enda þótt ekki hafi verið gerð skrifleg yfirlýsing um það. Segir

hann, að ljóst hafi legið fyrir á fundinum, sem haldinn hafi verið á skrifstofu Árna Guðjónssonar hæstaréttarlögmanns, að umrædd breyting hefði aukakostnað í för með sér.

Vitnið Ólafur Þorgrímsson hæstaréttarlögmaður hefur hér fyrir dómi skýrt svo frá, að hann hafi verið hluthafi og stjórnarmaður í Magna h/f og annazt umrædda sölu ásamt fleiri lögfræðingum. Í upphaflegum umræðum um kaupin hafi venju samkvæmt verið gengið út frá því, að sá hluti kaupverðsins, sem ekki var greiddur við samninga, greiddist með einu skuldabréfi til ákveðins árafjölda. Við endanlegan frágang kaupa hafi hins vegar orðið samkomulag um samkvæmt sérstakri ósk Jóhanns Karlssonar, sem var aðalhluthafi félagsins, að í stað eins skuldabréfs yrðu gefin út hlutdeildarskuldabréf með útdrætti fjórum sinnum á ári. Hæstaréttarlögmaðurinn var spurður að því, hvort kaupendur hefðu gert fyrirvara í sambandi við útgáfu hlutdeildarskuldabréfanna um það, að slíkt hefði ekki í för með sér aukinn kostnað fyrir kaupendur um innheimtu. Hann svaraði: „Meira en 5 ár eru liðin frá því, að kaup þessi gerðust, og treysti ég mér því ekki til að greina nákvæmlega, hverjar umræður áttu sér þar stað. Hins vegar gekk ég út frá því, að sá aukakostnaður, sem yrði vegna þessarar breytingar, sem gerð var samkvæmt sérstakri ósk seljanda, yrði að greiðast af seljanda“. Hæstaréttarlögmaðurinn telur, að frá veðskuldabréfinu hafi verið gengið annað hvort í skrifstofu hans eða í skrifstofu Árna Guðjónssonar hæstaréttarlögmanns.

Árni Guðjónsson hæstaréttarlögmaður hefur hér fyrir dómi skýrt svo frá, að Ólafur Þorgrímsson hafi verið lögmaður seljanda, en Árni kveðst að ósk Jóhanns Karlssonar hafa gengið endanlega frá sölunni og hafi það verið gert í skrifstofu Ólafs. Upphaflega hafi verið gert ráð fyrir, að aðeins eitt veðskuldabréf yrði gefið út fyrir eftirstöðvum söluverðsins. Síðar hafi verið dregnar frá upphaflega skuldabréfinu vörur, sem seljandi skuldabréfanna hafði tekið út hjá kaupendum. Hafi fjárhæð skuldabréfsins þá breytzt og jafnframt hafi seljendur óskað eftir því, að út yrði gefið eitt aðalskuldabréf og útdráttarhlutdeildarbréf. Minnst lögmaðurinn þess ekki, að minnzt hafi verið orði á kostnað við útdrátt bréfanna, þegar kaupendur féllust á þessa tilhögun. Hæstaréttarlögmaðurinn telur hins vegar, að þar sem þessi breyting hafi verið gerð í þágu seljenda, hefðu þeir, ef til umræðu hefði komið, fallizt á greiðslu útdráttarkostnaðarins, nema annað hefði komið til.

Jóhann Karlsson hefur hér fyrir dómi skýrt svo frá, að hann hafi verið aðalhluthafinn í Magna h/f og forstjóri þess og stjórnarmaður. Kveðst hann hafa verið aðalsöluaðilinn, þegar Björn Líndal og félagar hans keyptu hlutabréfin í Magna h/f á árinu 1963. Hann segir, að í upphafi hafi verið ákveðið, að hluti söluverðs skyldi greiddur með einu veðskuldabréfi, en þessum kaupsamningi hafi síðan verið breytt. Um þetta hafi orðið samkomulag milli seljanda og kaupenda og hafi verið ákveðið, að í stað eins veðskuldabréfs skyldi gefið út útdráttarbréf. Hann segir, að kaupendur hafi aldrei minnst á neinn aukakostnað, enda hafi þeir prentað bréfin sjálfir, þ. e. kaupendurnir, og kveðst Jóhann því ekki hafa greitt neinn kostnað við prentun bréfanna og hafi honum aldrei verið sýndur reikningur yfir þann kostnað. Hann kveðst hafa tekið við öllum sérskuldabréfunum að frádregnum bréfum, sem lögmennirnir héldu eftir sem greiðslu til sín. Kveðst hann hafa farið með öll sérskuldabréfin, sem eftir voru, til Jóhanns Ágústssonar, bankastjóra Austurbæjarútibús Landsbankans, og beðið hann f. h. Landsbankans að taka bréfin til geymslu og annast um innheimtu þeirra. Ekki kveðst hann þora að fara með það, hvort aðalveðskuldabréfið fylgdi þá með. Eiginkona hans lézt, eftir að umrædd skuldabréf voru gefin út. Við skipti á dánarbúinu segir hann, að sumt af bréfnum hafi runnið til barna þeirra hjóna. Minnir hann, að börnin hafi fengið samtals 12 eða 16 bréf, að fjárhæð kr. 27.385.00 hvert, en meginhluta bréfanna, sem ekki hafi verið dregin út, kveðst hann enn eiga. Hann tekur fram, að hann hafi talað við aðallögfræðing Landsbankans, Stefán Pétursson, og hafi Stefán talið, að honum bæri engin skylda til að greiða kostnað, sem stefnt hefur verið fyrir í þessu máli.

Kröfur sínar í málinu styður stefnandi þeim rökum, að greinilega sé tekið fram í aðalskuldabréfinu, sem þrír af stjórnarmönnum stefnda hafi undirritað, að stefnandi skuli vera umboðsmaður skuldareiganda og hafa óskorað vald og umboð til að koma fram í hvívetna fyrir þeirra hönd sem skuldareigandi og innheimta afborganir og/eða allan höfuðstólinn og vexti ásamt öllum kostnaði. Í málinu sé stefndi krafinn um kostnað við útdrátt hlutdeildarbréfa, kostnað við að birta auglýsingu í Lögbirtingablaðinu og þóknun fyrir að innheimta vexti og afborganir og fyrir að innleysa vaxtamiða og útdregin hlutdeildarskuldabréf. Ljóst megi vera, að ofangreindur kostnaður sé innheimtukostnaður, eins og aðalskuldabréfið geri ráð fyrir. Með tilliti til þessa og þar sem það sé einnig föst venja, að skuldunautur greiði bankanum slíkan

kostnað og þóknun, þegar bankanum eru falin skuldabréf af þessu tagi til meðferðar, telur stefnandi, að dæma beri stefnda til að greiða hina umstefndu skuld.

Stefndi styður sýknukröfu sína þeim rökum, að aðalskulda-bréfið hafi ekki að geyma nein bein fyrirmæli um það, að stefnda sé skylt að greiða hinn umstefnda kostnað, enda hefði þurft að kveða skýrt á um það í bréfinu. Engin venja sé heldur fyrir hendi um það, að skuldari eigi að greiða slíkan kostnað. Stefndi leggur þó megináherzlu á það, að stefndi hafi samþykkt að gefa út aðalskulda-bréf með hlutdeildarbréfum í stað venjulegs skuldabréfs með því skilyrði, að slíkt hefði ekki aukakostnað í för með sér, hvorki um útgáfu né innheimtu, og hafi seljendur samþykkt það. Þá bendir stefndi á það, að stefnandi geti sem umboðsmaður seljenda, þ. e. eigenda bréfanna, aldrei átt meiri rétt en umbjóðendur hans. Einnig tekur stefndi fram, að þegar í aðalskulda-bréfinu sé talað um innheimtukostnað, þá verði að skýra það orð þannig, að í því felist, að vanskil hafi orðið af hálfu skuldara.

Þegar veðskulda-bréf er gefið út í því formi, að um er að ræða eitt aðalbréf og mörg hlutdeildarbréf, er tilgangurinn með því sá að auðvelda eigandanum að koma í kring sölu á bréfinu, með því að fleirum aðiljum gefist kostur á að eignast eignarhlutdeild í því. Þykir þetta sérstaklega hagkvæmt, þegar um háa fjárhæð er að ræða og til langs tíma. Er þá yfirleitt kveðið svo á í bréfinu, að innlausn hlutdeildarbréfa skuli fara fram að undangengnum útdrætti. Slík hlutdeildarbréf eru samkvæmt þessu til þess fallin að dreifast á margar hendur. Mega eigendur hlutdeildarbréfanna jafnan treysta því að fá hlutdeildarbréfin greidd á nafnverði á gjalddaga samkvæmt útdrætti. Þegar um slíkt skulda-bréfafyrirkomulag er að ræða, er að jafnaði kveðið svo á, hver annast skuli um, að útdráttur fari fram og síðan innlausn bréfanna samkvæmt honum. Yrði og naumast önnur skipan á höfð. Þetta var og ákveðið í aðalskulda-bréfi því, sem hér ræðir um, með því að fela stefnanda að sjá um þetta.

Þegar það er virt, sem nú hefur verið rakið, efni aðalskulda-bréfsins, er að þessu lýtur, og höfð er í huga sú venja, sem um þetta gildir, þá verður að líta svo á, að stefnandi hafi mátt treysta því, að venjulegur kostnaður samfara útdrætti og innlausn hlutdeildarbréfanna yrði greiddur af útgefanda aðalskulda-bréfsins, stefnda í máli þessu. Að svo vöxnu máli ber að taka kröfu stefnanda til greina, enda hefur fjárhæð hennar ekki sætt sérstökum andmælum.

Samkvæmt þessari niðurstöðu eru ekki efni til að taka afstöðu til þess í máli þessu, hvort stefndi kunni að eiga kröfu á hendur heimildarmönnum sínum að Magna h/f um endurgreiðslu á umræddum kostnaði.

Vaxtakrafa stefnanda hefur ekki sætt andmælum, og verður hún því tekin til greina.

Samkvæmt kröfu stefnanda ber að viðurkenna veðrétt í eignum þeim, sem um ræðir í aðalskuldabréfi, til tryggingar greiðslu hinna tildæmdu fjárhæða.

Eins og mál þetta er vaxið, þykir eftir atvikum rétt, að málskostnaður falli niður.

Bjarni K. Bjarnason borgardómari kvað upp dóm þennan ásamt meðdómendunum Gunnari M. Guðmundssyni hæstaréttarlögmanni og Herði Þórðarsyni sparisjóðsstjóra.

Dómsorð:

Framangreindur veðréttur er staðfestur.

Stefndi, Magni h/f, greiði stefnanda, Landsbanka Íslands, kr. 5.810.00 með 8% ársvöxtum frá 30. september 1966 til greiðsludags.

Málskostnaður fellur niður.

Dómi þessum ber að fullnægja innan 15 daga frá lögbirtingu hans að viðlagðri aðför að lögum.

Mánudaginn 1. júní 1970.

Nr. 98/1970. **Hárgreiðslustofan Hörn s/f**

gegn

Gjaldheimtunni í Reykjavík, Gunndóru Viggósdóttur og til réttargæzlu Friðjóni Skarphéðinssyni yfirborgarfógeta.

Útivistardómur.

Dómur Hæstaréttar.

Málssókn þessi fellur niður.

Afrýjandi, Hárgreiðslustofan Hörn s/f, er eigi sækir dóm-